

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. III. Utrum lex naturæ pati possit mutationem, dispensationem,
abrogationem, vel derogationem, & interpretationem, vel epijikiam?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

dum est de ratione speculativa & de ratione practica; ratio enim speculativa versatur circa principia propria, quae sunt necessaria, & impossibile est aliter esse, unde absque aliquo defectu invenitur veritas in conclusionibus ex illis deductis; ratio verò practica versatur circa contingentia, nimirum circa operationes humanas, quas aliquando contingit impediri: unde lex naturalis, quantum ad haec principia particularia, non est eadem apud omnes quantum ad rectitudinem & notitiam, sed solum ut in pluribus.

Ad maiorem hujus doctrinae explicationem, quarunt hic aliqui, an dari possit ignorantia invincibilis, & excusans à peccato, eorum quae sunt de lege naturae. Verum de hoc sufficienter egimus in dissertatione de probabilitate, art. 7. §. 3. in responsione ad quintam objectionem. Unde ad hunc locum lectorem remittimus, ne eadem hic inutiliter repetamus.

ARTICULUS III.

Utrum lex natura pati possit mutationem, dispensationem, abrogationem, vel derogationem, & interpretationem, vel epikiam?

§. I.

Quibusdam praemissis, statuntur quatuor conclusiones, quibus resolvuntur difficultates propositae.

44 **N**otandum primò, duplicem posse dari vel concipi mutationem legis; unam propriè dictam, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia definit in se, ut quando ad tempus lata est, quo finito cessat, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiore, vel quia restringitur per dispensationem; aliam impropiam & largè sumptam, quando nimirum fit mutatio ex parte materiae legis, per quam ipsa definit esse materia legis, & subiacere ejus obligationi: qua mutatio maximè locum habet in his quae pendent ab humano consensu & voluntate mutabili; ut in votis, juramentis, matrimoniis & similibus.

45 **N**otandum secundo, dispensationem legis differre ab irritatione, abrogatione, derogatione, & interpretatione ejusdem, quod dispensatio fit quando quis in aliquo casu ab obligatione legis eximitur, aliis ad legem ipsam manentibus obligatis; exempli gratià, infirmus dispensatur à lege jejunii propter suam infirmitatem, aliis qui sani sunt eà lege obstrictis; irritatio, quando obligatio legis aboletur & aufertur ab aliquo, antequam per eam perfectè obligetur, ut quando vota filiorum impuberum irritantur à parentibus; cum enim nondum annos pubertatis attigerint, nondum perfectè per hujusmodi vota obligantur, ideòque locus est ea à parentibus irritandi. Abrogatio est, quando lex absolute tollitur, seu aboletur, sive per contrariam legem & consuetudinem, sive per desuetudinem, ut lex Apostolorum de abstinendo à sanguine & suffocato, quae jam dudum desuit, nec amplius obligat. Interpretatio verò, quando declaratur legem in aliquo casu minimè obligare; sicque communiter dicitur ad dispensationem legis opus esse potestate & jurisdictione; ad interpretationem verò & declarationem, scientià & prudentià.

46 **N**otandum tertio, epikiam ex Philosopho §.

A **E**thic. 10. esse legis emendationem, ubi deficit propter universalem. Cum enim lex debeat esse universalis, & legislator singulos casus providere non possit, contingit ut in aliquo erret, & tunc utitur epikiam, per praesumptam voluntatem legislatoris contra verba legis, eò quòd, si ille adesset, in tali casu non obligaret. Verum, ut rectè observat Cajetanus 2. 2. quaest. 120. art. 1. duobus modis potest lex deficere in aliquo particulari, negativè scilicet & contrariè. Deficit negativè, quando ita deficit, ut si servetur, nihil mali sequatur; contrariè, quando injustum est illam servare. In secundo tantum casu locum habet epikiam, in primo, servanda est lex cum semper praestet custodia legis, quando nihil mali ex ea sequitur. His praemissis, pro resolutione primae difficultatis in titulo propositae.

Dico primò, legem naturalem non posse pati mutationem impropiam, seu ex parte materiae.

Prima pars, quae est D. Thomae hic art. 5. facile potest suaderi ex dictis in primo notabili: Nam, ut ibi dicebamus, tunc mutatio legis propriè dicta contingit, quando lex ipsa mutatur in se, vel quia definit in se, ut quando ad tempus est lata, vel cum de justa fit injusta, vel quia abrogatur à superiori, vel ab illo per dispensationem restringitur: At nullo ex his modis lex naturae mutationem pati potest, non enim potest per seipsam desinere, quia non est lata ad tempus, sed sine termino. Neque potest de justa fieri injusta, cum nihil praecipiat, quòd non sit intrinsicè & ex natura rei bonum; nihil prohibeat, quòd non sit intrinsicè & ex natura rei malum; neque enim bonum aut malum facit, sed ostendit. Non potest etiam à Deo abrogari, vel per dispensationem restringi, ut ex infra dicendis constat: Ergo mutationem propriè dictam pati nequit.

Quòd verò mutatio impropria, & ex parte materiae, in eam cadere possit, manifestum est; materia enim circa quam lex naturae versatur, non semper eodem modo se habet, sed interdum variatur, propter aliquas circumstantias occurrentes; unde fit ut illud quòd erat de lege naturae, postea non sit de lege naturae: v. g. de lege naturae est, quòd depositum sit reddendum, quando res, in deposito constituta non petitur in damnum alicujus; sed quia potest contingere quòd petatur in alicujus perniciem, tunc mutatur materia legis depositi, ratione cujus lex ipsa de reddendo deposito improprie mutatur; nam antea dictabatur depositum esse reddendū, quando scilicet non considerabatur haec circumstantia; modò verò contrarium dicitur, ratione talis circumstantiae. Propterea tamen ratio formalis talis legis non variatur, quia haec formaliter loquendo non fertur in rem absolute consideratam, sine debitis circumstantiis, sed ut stat sub illis; dicitur enim depositum esse reddendum, non solum quia, sed dum non petitur in perniciem alicujus, & non aliter: hoc autem nunquam variatur, nec variari potest, est enim intrinsicè bonū, sicut colere Deum, & honorare parentes.

Notandum tamen est, quòd licet haec variatio ratione materiae inveniatur in aliquibus praecipue legis naturae, non tamen in omnibus; sunt enim aliqua, quae nec ratione materiae mutari possunt, cum materia illorum per se requisita, sit omnino invariabilis, ut patet in praecipuo de non mentiendo; mendaciū enim ad eò intrinsicè malum est, quòd nullà causà, ratione, aut sine

honestari possit, quod non contingit in redditione depositi.

Dico secundò, nullam potestatem, neque humanam, neque divinam, posse dispensare propriè in lege naturali, relaxando obligationem, immutatà materiã præcepti; benè tamen impropiè, mutando materiã ex qua proximè legis obligatio oriebatur. Ita communiter docent Theologi, paucis exceptis, qui existimant Deum in omnibus, vel saltem in aliquibus Decalogi præceptis, dispensare posse. Pro qua sententia referuntur D. Bonaventura, Scotus, Gabriel, Ocham, Durandus, & alii ex antiquioribus Theologis.

Probatur prima pars ratione fundamentali: Dupliciter tantùm intelligi potest, quod fiat dispensatio in lege naturæ, primò, manente illicito, ac inhonesto, & naturæ rationali dissono actû in quo dispensatur, mendacio v.g. vel adulterio; secundò, ita quod per dispensationem actûs desinat esse illicitus, & inhonestus, atque naturæ rationali dissonus: Sed neutro modo fieri potest dispensatio in lege naturæ: Ergò repugnat, ulam potestatem humanam, vel divinam, propriè & directè dispensare in lege naturæ. Major patet, Minor etiã quoad primam partem videtur manifesta; si enim Deus ita in lege naturali dispenseret, ut homo eliceret aliquem actum, qui non obstante dispensatione maneret illicitus, inhonestus, & naturæ rationali dissonus, dispenseret illum, ut peccaret, & a quibus intrinsecè malum eliceret, quod infinitè ejus sanctitati repugnat. Probatur verò quantum ad secundam partem, quia præcepta negativa legis naturalis prohibent tantùm actiones per se, intrinsecè, & ex natura sua malas, & dissentaneas naturæ rationali, ut mentiri, furari, adulterium committere, falsum testimonium proferre, &c. Sed bonitas aut malitia intrinsecè actûs, non pendet ab extrinsecà voluntate Dei, sed ex intrinsecà natura objecti, suis omnibus circumstantiis affecti: Ergò sicut Deus efficere non potest, ut quod est esse tale, manens invariãtum quoad omnia, non sit tale, ita nec efficere poterit per dispensationem, ut actus lege naturæ prohibitus, & naturæ rationali dissonus, manens invariãtus quoad omnia, non sit inhonestus & moraliter malus, non minus quàm implicat, ut calor, invariãtus quoad suam entitatem, fiat connaturalis aquæ.

Quod diximus de præceptis negativis legis naturæ, idem cum proportionem dicendum est de affirmativis; præcepta enim affirmativa legis naturalis, obligant tantùm in illis occasionibus, in quibus omisso actûs præcepti esset intrinsecè & per se mala: Ergò hæc omisso non potest non esse mala, & fieri nequit ut per dispensationem admittatur illi malitia, ita ut actûs illi omissioni oppositus, non sit adhuc moraliter necessarius.

Potest insuper eadem pars suaderi ratione quam insinuat S. Thomas infra quæst. 100. art. 4. Præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ & virtutis, indispensabilia sunt: Sed præcepta Decalogi, quæ, ut articulo præcedenti ostendimus, pertinent ad legem naturalem, continent ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ: Ergò in eis non potest fieri propriè dispensatio. Minor est certa, præcepta enim primæ tabulæ, quæ ordinant ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune & fi-

nale, quod est Deus. Præcepta autem secundæ tabulæ, continent ordinem justitiæ inter homines observandæ, ut scilicet nulli fiat indebitum, & cuiuslibet reddatur debitum. Major verò à D. Thoma sic probatur: Si ponerentur hujusmodi præcepta in aliqua communitate, quod nullus destrueret Rempublicam, neque proderet civitati in hostibus, aut quod nulli fiat indebitum, proculdubio essent omninò indispensabilia, quia nimirum ipsum ordinem ad bonum commune, ipsumque ordinem justitiæ continerent: Ergò præcepta quæ continent ipsum ordinem ad bonum commune, vel ipsum ordinem justitiæ, indispensabilia sunt.

Secundà verò pars conclusionis, quæ asserit, Deum in præceptis naturalibus impropiè dispensare posse, mutando materiã ex qua legis obligatio oriebatur, docetur ibidem à D. Thoma in resp. ad 3. & 2. 2. quæst. 154. art. 2. ad 2. constabitque ex dicendis in solutione tertie objectionis. Et in hoc sensu loquuntur plerique Authores, cum dicunt Deum dispensare posse in præceptis naturalibus, scilicet non relaxando obligationem, immutatà materiã præcepti, sed mutando materiã, vel aliquam circumstantiam, ex qua proximè oriebatur obligatio legis. In eodem sensu intelligendum est & explicandum quod scribit D. Bernardus lib. de præcepto & dispensat. non longè ab initio, ubi sic ait: *Necessarium deinde, quod inviolabile nominavi illud, intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi à Deo, qui tradidit, mutari omninò non patitur, ut exempli causâ, non occides, non machaberis, non surrum facies, & reliqua illius tabulæ legis scita, quæ etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittant, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo solvere aut liceat aut licebit; Dominus tamen horum, quod voluit, & quando voluit, solvit; sive cum ab Hebræis Egyptios spoliari, sive quando Prophetam cum muliere fornicaria misceri voluit.* De quo fusiùs in solutione tertie objectionis.

Dico tertio, lex naturalis nunquam potest abrogari, nec illi unquam derogari.

Patet hæc conclusio, tum quia obligatio legis naturalis oritur ex ipsa rerum natura, quæ mutari non potest, tum etiam, quia lumen naturale, seu synderesis, à qua lex creaturæ procedit, non potest in homine totaliter extinguï, vel aboleri: Ergò neque lex ipsa naturæ abrogari. Unde Augustinus lib. 2. Confess. cap. 5. *Lex tua Domine (per quam intelligit naturalem) scripta est in cor de dextro, quam nulla unquam delet iniquitas.* Et Tullius apud Laëtantium lib. 1. de Divin. Inst. cap. 8. *Huius legi (nempe naturali) nec prerogari fas est, nec derogari, ex hac aliquid licet, neque togari abrogari potest: nec verò aut per senatum, aut per populum hac lege liberari possumus.* Per nullam ergo consuetudinem aut desuetudinem legi naturali derogatur, quippe cum consuetudines illi contrariæ debeant dici potius corruptelæ, quam consuetudines: quo sensu dicebat Augustinus, Christum, cum venit in mundum, non dixisse, *Ego sum consuetudo, sed ego sum veritas;* ex quo præclare infert, consuetudinem contra veritatem inductam, qualis est ea quæ contra jus naturæ pugnat, esse veritatem erroris. Unde codice *Cum tanto*, de consuetudine, dicitur quod consuetudo nunquam præscribit contra jus naturale, nimirum, quia jus naturale prævalet positivo humano.

55 Dico quartò, simplex interpretatio locum habere potest in lege naturali, non tamen epikia.

Prima pars patet, cum enim omnia legis natura præcepta, non sint æquè nota, & æquè intellectu facilia, quædam ex illis aliquâ interpretatione indigent, ad hoc ut verus eorum sensus haberi possit. Exempli gratiâ lex naturalis quæ jubet servare secretum, eget aliquâ interpretatione, cum illa non obliget in omni casu, in eo scilicet in quo custodia secreti noceret Reipublicæ. Similiter in lege naturali prohibente homicidium, explicandum est si non intelligitur de occidente cum moderamine inculpatae tutelæ, vel alia iusta de causa. Et in lege naturali præcipiente restituere alienum, intelligendum est, si fieri possit sine periculo vitæ, vel famæ, quæ majus bonum est vel sine damno domini, vel alterius; puta si furiosus ensam suam repetat, ad occidendum, vel prodigus pecuniam, ad profundendum.

56 Secunda verò pars probatur breviter contra Cajetanum, Sotum, Navarrum, Covaruviam, & alios, existimantes epikiam in lege naturali locum habere posse. Epikia enim, ut supra dicebamus, est legis emendatio ex ea parte quæ deficit propter univertale: Sed lex naturæ, neque emendabilis est, neque deficere potest propter univertale: Ergo epikia in eam cadere nequit. Major constat ex dictis in tertio notabili, Minor etiam quoad primam partem manifesta est; cum enim lex naturæ in recta ratione sita sit, deficere non potest. Probatur verò quoad secundam: Quidquid enim præcipit lex naturalis, aut prohibet, non præcipit aut prohibet univertaliter, si qui sint casus excipiendi, sed in iis solum casibus, in quibus actus præceptus est necessarius ex natura rei, & actus prohibitus est malus, ac necessariò fugiendus. Quare lex naturalis se habet ut lex scripta, quæ omnes casus exciperet, quæque idcirco non egeret emendatione epikiæ. Quod licet non fiat in legibus positivis & scriptis, quæ alioqui in infinitum crescerent; sit tamen in lege naturali purè & integre sumpta, quæ est divina voluntas & ordinatio, denunciata per lumen naturale, de iis omnibus quæ ex natura rei sunt agenda vel non agenda, licita vel illicita &c.

57 Confirmatur: Epikia est interpretatio mentis legislatoris, quando expressa ab eo haberi non potest; unde si præsens ipse mentem suam explicet, talis mentis expressio à legislatoris facta, epikia non est: At in lege naturali non est opus hac interpretatione, cum ipsa legislatrix ratio, quæ legem tulit, & dictavit, e.g. depositum esse restituendum, dicat illud non esse restituendum, dum petitur in damnum alicujus.

§. II.

Solvuntur objectiones.

58 Obijcies primò contra primam conclusionem, homines in multis mutasse legem seu jus naturale, eique derogasse; nam v. g. jure naturali omnia erant communia, & omnes erant liberi, & tamen hominum voluntate introducta est bonorum divisio & proprietas, & aliqui facti sunt servi: Ergo lex naturalis potest pati mutationem.

59 Confirmatur ex Glossa in cap. 17. Ecclesiastici, ubi ait legem naturæ aliquando emendari & corrigi per legem scriptam: Sed hæc correctio

A veram & essentialem mutationem illius arguit: Ergo &c.

Ad objectionem respondeo primò cum D. Thoma hic art. 4. ad 3. communitatem bonorum, sicut & libertatem hominum, non esse de jure naturæ positivè, cum per jus naturale non præscribatur, sed negativè tantum, quia divisionem bonorum aut servitutem non præcipit; quo sensu dicitur homo esse nudus naturaliter, non quod natura ei præceperit nuditatem, sed quia eum absque vestibus reliquit.

Respondeo secundo, quòd licet omnia bona naturaliter sint communia, & homines omnes naturaliter liberi, & sui ipsorum domini, mutatio tamen quæ illis advenit, per divisionem rerum, & servitutem jure gentium introductam, est tantum extrinseca, nec omnino id quod de jure naturæ est infringit, cum non obstante illa rerum divisione & servitute, aliquando, videlicet in necessitate extrema, eadem rerum communitas, sicut & in crudelissima tyrannide, libertas hominum redeat, & servitus abrogetur; potest enim pauper extremâ inopiâ laborans, accipere id quod sibi primum occurrit, ad subveniendum sibi, & ad conservandam vitam, quam aliàs cerèro perderet. Unde S. Thomas hic art. 5. ait jus naturæ solum mutari per additionem, non tamen per subtractionem, quasi ipsius jus penitus aboleatur & subtrahatur. Quare Gratianus dist. 5. cap. 1. *Naturale jus* (inquit) *inter omnia primatum obtinet tempore & dignitate, cepit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immobilis semper permanet.* Ecce dist. 6. cap. 3. *Naturale jus ab exordio naturalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile.*

Ad confirmationem respondet D. Thomas art. 6. citato in resp. ad 1. *quod lex scripta dicitur esse data ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem scriptam suppletur, quod legi natura deerat, vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus, quantum ad aliqua corrupta erat intantum, ut existimarent esse bona, quæ naturaliter sunt mala, & talis corruptio correctione indigeat.*

D Obijcies secundo contra secundam conclusionem: Eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, sicut Princeps ad positivam; non enim minus legis naturalis conditor est Deus, quam creatus Princeps humana: Ergo non minus potest Deus in lege naturali dispensare, quam creatus Princeps in positiva.

Confirmatur: Omnia præcepta naturalia in Decalogo contenta, non obligant nisi ex voluntate Dei, quæ potest ad ea non obligare: Ergo Deus in lege naturali dispensare potest.

Confirmatur amplius: Si Deus non posset in præceptis legis naturalis dispensare, necessariò veller aliquid extra se, nempe non occidere, non furari, non metiri homines: Sed hoc dici nequit, nam alia à se Deus liberè vult: Ergo nec illud.

E Ad objectionem nego Antecedens, non enim eodem modo se habet Deus ad legem naturalem, quo Princeps ad positivam; nam hic totam vim obligandi legi tribuit, solâ suâ voluntate, per extrinsecum imperium promulgatâ; Deus autem aliquam obligationem ex parte objecti supponit, quam tollere suâ voluntate non potest, cum sit essentialis objecto. Unde ad primam confirmationem, nego etiam Antecedens, ea enim quæ sunt legis naturalis, non obligant ex sola voluntate Dei, sed ex necessaria connexionem quam cum recto sine rationis habent.

Ad

Ad secundam respondet Conradus, quod quamvis Deus nihil creaturam necessario velit, quoad exercitum actus, tamen aliqua in quibus continetur ordo divinae iustitiae necessario vult quoad specificationem actus ex suppositione. Bene enim scio quod Deus non necessario creavit patrem & filium hominem, nec per consequens necessario dedit filio praecceptum de honoratione patris; sed tamen si voluit esse patrem & filium, necessario voluit esse filium obligatum ad honorationem parentis &c.

65 Objicies tertio: Homicidium, furtum, fornicatio, polygamia, & dissolutio matrimonii, legi & juri naturali repugnant: At Deus in his omnibus dispensare potest, imò & de facto dispensavit; dispensavit enim cum Abraham, ut filium suum interficeret, & immolaret. Item cum Israëlitis, ut Aegyptum spoliarent, & vasa aurea & argentea, quae commodatò ab Aegyptiis acceperant, secum abducerent, dispensavit. Jussit quoque Osea Prophetæ, ut assumeret sibi mulierem fornicariam, & ex ea filios fornicationis susciperet. Deum dispensavit cum Judæis, ut plures haberent uxores, eisque permisit uxores dimittere, per libellum repudiij, & alias ducere, ut constat ex verbis illis Moysis Deuteronomio 24. Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in oculis ejus, propter aliquam federtatem, scribit libellum repudiij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cùmque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudiij, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino: Ergo Deus dispensare potest, & de facto læpè in lege & jure naturæ dispensavit.

66 Respondeo, concessa Majori, distinguendo Minorem: Deus in his omnibus dispensare potest, imò & de facto dispensavit, dispensatione improprie & largè sumptà, mutàdo scilicet materiam, ex qua proximè legis obligatio oriebatur, concedo Minorem. Dispensatione proprie & strictè acceptà, prout dicit relaxationem obligationis, imutatà materiã præcepti, nego Minorem, & consequentiã; vel distinguendum est consequens, distinctione Minoris. Dicimus ergo Deum in prædictis casibus non dispensasse proprie in lege & jure naturæ, sed improprie tantum mutando materiam, & eam per mutationem subtrahendo legi naturali. Nam in primo exemplo, tanquam supremus Dominus vitæ & necis omnium, dedit jus Abraham in vitam innocentis, vel eo tanquam ministro & executore utri voluit. Lex autem naturalis non prohibet homicidium innocentis in tali casu.

In secundo, tanquam supremus Dominus bonorum omnium, habens in manu sua dominium creaturarum, transtulit dominium Aegyptiorum in Israëlitas. Vel tanquam iudex supremus punivit Aegyptios hac pœnã, propter crudelitatem commissam in Israëlitas, & usum sacrilegum vasorum illorum, quæ ad idolorum cultum applicaverant, ut innuit Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 7. Aegyptii (inquit) erant sacrilegi & iniqui, nam ex auro illo male utentes ad Creatoris injuriam, suis idolis serviebant, & homines peregrinos labore gratuito injustè ac vehementer affligebant. Vel denique Israëlitis reddidit mercedem laborum suorum, quæ fuerant fraudatè ab Aegyptiis, ut loquitur scriptura Sa-

Tom. III.

piens. 10. Quas rationes recenset Philo in libro de vita Moysis, ubi ait spoliū illud Aegyptiorum, triplici titulo à peccato furti exculari, nimirum titulo laboris impensis, titulo injuriæ illatæ compensandæ, & titulo justitiae belli. Primum (inquit) ut diuturni laboris necessariam mercedem reciperent. Deinde, ut pro acceptis tempore quo servierant injuriis, si non pro merito, aliquid tamen damni reponerent. Sive ut bello victores, violos spoliarent bonis, &c.

In tertio casu Deus tanquam supremus dominus corporum, potens efficere per se, quod faciunt mas & femina per mutuum consensum legitimum quoad corporum traditionem, dedit hanc meretricem Osea in uxorem, antequam ad eam accederet, propter mysterium, quod eo facto tunc representabatur; quatenus scilicet imple Deus debebat in sponsam assumere naturam humanam, quæ per peccatum primorum parentum, & innumera alia, seipsam turpiter prostituera, & meretrici infami similem se reddiderat. Sub omni quercu frondoso tu prosternebaris meretrix, tu fornicata es cum amatoribus alienis, verum tamen revertere.

Alii tamen existimant, verum & legitimum consensum conjugalem inter Oseam & mulierem illam, ante copulam carnalem intercessisse, quia (inquirunt) consensus est causa formalis matrimonii, quæ à Deo suppleri nequit. Nec obstat quod talis mulier semper appelletur fornicaria, idèò namque sic appellatur, non quod tunc esset meretrix, sed quia antea fuerat talis; non enim est insolitum in Scriptura, res interdum retinere denominationem eorum quæ antea erant: Eva enim post formationem suam appellata est ab Adam os, Hoc nunc os ex osibus meis, quia ante formationem talis erat. Et serpens à Moysè ex virga ejus productus, non desinit adhuc appellari virga, ut patet ex his verbis Exodi 7. Devoravit virga Aaron virgas eorum. Item Eucharistia post consecrationem, non desinit aliquando adhuc appellari panis, quia antea panis erat. Eodem ergo modo hæc mulier Osea appellatur fornicaria, quia ante suum cum Osea matrimonium talis erat. Filii verò ex tali matrimonio progenti, propter matris opprobrium, vocantur filii fornicationum.

In quarto casu, qui duas continet partes, alteram de polygamia, alteram de dimissione uxoris, per libellum repudiij, dicendum est, Deum tanquam naturæ auctorem, cui subjacent matrimonii jura, in ordine ad naturæ propagationem & commune bonum totius speciei instituta, & tanquam supremum Dominum corporum, dominium corporis ab una in plures divisisse, quando plures simul habere uxores permisit; & irritasse prioris matrimonii vinculum, dum concessit Judæis uxores dimittere, per libellum repudiij. Unde in utroque casu fuit solum mutatio materiae, non verò stricta legis naturalis dispensatio, quia lex naturalis nunquam obligavit, ut non fieret matrimonium unius cū pluribus, Deo sic disponente de jure & contractu matrimonii, & impediente incommoda, quæ suapte naturæ ex pluralitate uxorum sequi solent. Similiter lex naturæ tantum prohibet repudium uxoris, quandiu matrimonium manet insolitum; soluto autem matrimonii vinculo, non vetat quod conjuges possint transire ad alias nuptias.

Objicies quarto contra tertiam conclusionem: Per leges civiles derogatur juri naturali, ut con-

Xxx 3

Itaq

stat in legibus usucapionis, & præscriptionis, quæ auferunt à vero domino quod suum est, illudque transferunt in dominium usucipientis; cum tamen sit juris naturalis, ut nullus propriis bonis ab altero spoliatur: Ergo juri naturali per positivum derogari potest.

68 Respondeo, negando Antecedens, nam per leges usucapionis & præscriptionis, non derogatur propriè legi naturali præcipienti quod nullus propriis bonis ab altero spoliatur, sed solum fit mutatio materiæ legi in ea subjectæ. Lex enim naturalis prohibet tantum ne retinetur alienum, domino rationabiliter invito: cum vero per leges usucapionis & præscriptionis transfertur dominium bonorum præscriptorum, dominus non est rationabiliter invitus; quia nimirum leges illæ institutæ sunt ad bonum commune tuendum & conservandum, ne scilicet rerum dominia diu incerta maneat, & ne lites interminabiles fiant, & supra numerum multiplicentur.

69 Objicies quintò contra secundam partem quartæ conclusionis: Præceptum negativum furri pertinet ad legem naturalem, cum ad eam omnia præcepta decalogi (excepto præcepto de sanctificatione sabbati) pertineant, ut articulo præcedenti ostensum est: Sed tale præceptum pati potest interpretationem per epikiam, & dici non obligare in eo casu in quo aliquis à domino invito aliquid accipit in extrema necessitate: Ergo interpretatio per epikiam locum habere potest in lege naturali.

70 Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, cum enim quis declarat per legem illam non suraberis, non esse prohibitum accipere aliquid ab alio, ad vitam in extrema necessitate sustentandam, hæc declaratio non pertinet ad epikiam, sed est simplex legis interpretatio; quia cum fit aliqua mutatio in objecto vel circumstantiis intrinsecis, propter quam actus desinit esse malus, tunc propriè loquendo non est epikia, cum non verteretur circa materiam à lege comprehensam, sed est declaratio materiæ legis.

§. III.

Corollarium præcedentis doctrinæ.]

71 **E**n nullo ex præceptis Decalogi dispensare posse, tum quia talia præcepta (ut supra ostendimus) ipsam intentionem legislatoris, scilicet Dei, continent; tum etiam quia id quod eis præcipitur est intrinsecè bonum, quale est dilectio Dei, & quod per ipsa prohibetur est intrinsecè malum, ut perjurium. Si tamen sit sermo de dispensatione improprie & late, ut se extendit ad immutationem quæ cessat legis materia, aut lex ipsa, variatione circumstantiarum, & subtractione conditionis requisitæ, Deum dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non tamen primæ, quia quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, cum sint contra Deum, ita habent conjunctam malitiam, ut nec variatione alicujus circumstantiæ mutari possit materia sufficiens peccati; fieri enim nequit, ut quod est contra Deum, non sit inordinatum, illicitum, & malum, unde odium Dei, aut cultus idoli, nullâ circumstantiâ, potest fieri bene aut non malè; quæ verò fiunt contra præcepta secundæ tabulæ, cum sint immediate contra proximum, contra quem aliquid potest fieri licitè autoritate divinâ, non ita habent

conjunctam malitiam, ut variatione alienius circumstantiæ mutari non possit materia sufficiens peccati; si enim Deus facilitatem alicui faciat occidendi hominem, illum absque peccato potest occidere.

Nec obstat adimpletionem voti pertinere ad præcepta primæ tabulæ, & in voto posse dispensari. Respondetur enim cum D. Thoma 2. 2. qu. 88. art. 10. ad 2. quod adimpletio voti, durante voti obligatione, est de lege naturali, & pertinet ad præcepta primæ tabulæ; per dispensationem autem voti, cessat ejus obligatio; sicque non relaxatur præceptum juris naturæ, nec in eo aliquo modo dispensatur; sicut nec quando dispensatur in lege humana, aliquo modo dispensatur in lege naturæ, & mandato divino, præcipiente ut legi humane obediatur; quia per dispensationem fit, ut lex humana, ejusque obligatio cesset in hoc casu. Verba S. Doctoris sunt: Sicut ex jure naturali, & præcepto divino, tenetur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi vel mandato. Et tamen cum dispensatur in aliqua lege, non fit ut legi humane non obediatur, quod est contra legem naturæ, & mandatum divinum, sed fit, ut hoc quod erat lex non sit in hoc casu: ita etiam autoritate superioris dispensantis fit, ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, in quantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo cum Prelatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in præcepto juris naturalis vel divini, sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humane, quæ non potuit omnia circumspicere.

DISPUTATIO IV.

De lege humana.

Ad questionem 95. D. Thoma.

Cum leges humane à naturali ut rivuli à fonte deriventur, merito S. Doctor, postquam egit de lege naturali, statim discessit de lege humana, circa quam plures ac celebres occurrunt difficultates & controversiæ, sequentibus articulis discutiendæ, & resolvendæ.

ARTICULUS I.

An & quid sit lex humana, quibusve conditionibus & qualitatibus gaudeat?

Dico primò, præter legem naturalem & divinam, adhuc necessarias esse leges humanas. Ita D. Thomas hic art. 1. ubi legum humanarum necessitatem probat hoc discursu: Protervis & ad vitia pronis, qui verbis facile moveri non possunt, necessarium fuit, quod per vim & metum ab alio cohiberentur à malo, ut saltem sic male facere desisterent, & aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntarie facerent quod prius metu implebant, & sic fierent virtuosius. Sed hæc cohibitio cogens metu peccati, fit per disciplinam legum humanarum, juxta illud Isidori lib. 5. Etymolog. cap. 20. quod

affert